

Адыгэ макь

№ 57 (20072)

2012-рэ ильэс

ГЪУБДЖ

МЭЛЫЛЬФЭГЪУМ и 3

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

къыдилытэзэ, Адыгеим иэкономикэ хэхъоныгъэхэр ышынхэмкIэ бэкIэ ащ зэрэщыгуыгъыр рилуагъ. ТапэкIэ яIо зэхэлъэу Iоф зэдашIэным зэрэфэхъазыр хэр къыхигъэщыгъ.

УФ-м и Гупчэ банк регионхэм ащылэ чIыплэ банк хэм пшъэрлх инхэр зэрафигъууцхэр, ахэр зэшлохыгъэнхэм АР-м и Лъэпкъ банк зэрэфэхъазыр, ахэм Iоф адэзышIэшт коллектив зэгурыложь зэрэщылэр ЦуамыкIо Аслъанбый къылуагъ. 2011-рэ ильэсыр пштэмэ, сьд фэдэрэ лъэныкъокIи банкым фэдэ иIэу илофшIэн зэрэфэхъазыр, тапэкIэ ащ фэдэ еколлэIэ-

хэр агъэфедэзэ республикэм иэкономикэ шIуагъэ къыфахыным, цIыфхэм яфэIо-фашIэхэр тэрэзэу зэшлохыгъэнхэм анаIэ зэрэтырагъэтыштым къыкIигъэтхыгъ.

ЫпшъэкIэ къызэрэщытIуагъэу, тыгъуасэ, мэлывлфэгъум и 2-м, къыщегъэжъагъэу ЦуамыкIо Аслъанбый иIэнатIэ Iухъагъ.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

ЦУАМЫКЪО Аслъанбый Сахьидэ ыкIом апшъэрэ профессиональнэ гъэсэныгъэ иI.

Сэнэхъатэу «Экономика и планирование материально-технического снабжения» зыфиIорэмкIэ народнэ хызмэтым институтэу къалэу Ростов-на-Дону дэтыр 1977-рэ ильэсым къыухыгъ, 1997-рэ ильэсым ятIонэрэ апшъэрэ гъэсэныгъэр сэнэхъатэу «Финансхэмрэ кредитхэмрэ» зыфиIорэмкIэ Кубанскэ къэралыгъо технологическэ университетым щызэригъэгъотыгъ.

Урысые Федерацием и Гупчэ банк Адыгэ РеспубликэмкIэ и Лъэпкъ банк ильэс 18 фэдиз хуыгъэ ащ Iоф зыщишIэрэр, ыпэкIэ Лъэпкъ банкым и Тхъаматэ игуадзэу, етIанэ и Тхъаматэ иапэрэ гуадзэу шытыгъ.

2011-рэ ильэсым гъэтхэпэм и 2-м къыщегъэжъагъэу ЦуамыкIо Аслъанбый Сахьидэ ыкIом Урысые Федерацием и Гупчэ банк Адыгэ РеспубликэмкIэ и Лъэпкъ банк и Тхъаматэ ипшъэрлх хэр ыгъэцакIэщыгъэх.

Урысыем и Банк иунашъокIэ 2012-рэ ильэсым мэлывлфэгъум и 2-м къыщегъэжъагъэу Урысые Федерацием и Гупчэ банк Адыгэ РеспубликэмкIэ и Лъэпкъ банк и Тхъаматэу агъэнэфагъ.

Республикэм и Лышхъэ пшъэрлх хэр афишIыгъэх

Тыгъуасэ Адыгэ Республикэм и Лышхъэу ТхъакIушынэ Аслъан муниципальнэ образованию «Мыекъопэ районым» иадминистрацие ипашъэ Евгений Ковалевым зылоклэм, а чIыплэм илофыгъо шхъалэхэм атегушIагъэх. Кредитхэр проект гъэнэфагъэхэм язэшлохынкIэ къызфэгъэфедэгъэнхэм епхыгъэу ТхъакIушынэ Аслъан унашъохэр фишIыгъэх. ГуычIэм пае, анахь зэлъашIэрэ турист объектхэм яинфраструктурэ хэхъоныгъэ егъэшIыгъэныр, селю Краснэ Улькэм кIэлэцIыкIу Iыгъыплэ щыгъэпсыгъэныр, станицэу Кужорскэм ФАП шышIыгъэныр.

— Мыекъопэ районыр республикэм ипашъэхэм анахъэу анаIэ зытырагъэтыхэрэм ащыщ. Мыщ зэшлохыгъэн фаеу джыри Iофыгуабэ иI, ахэм тащыгуаз ыкIи хабзэм имуниципальнэ органхэм таделэшт ахэм язэшлохынкIэ, — хигъэунэфыкIыгъ ТхъакIушынэ Аслъан.

Адыгэ Республикэм псауныгъэм икъэухъумэнкIэ иминистрэу МэрэтыкIо Рустем зылоклэм, IэапIэхэм мылкъу ыкIи техникэ лъэныкъомкIэ хэхъоныгъэ ашIыным илофыгъохэм ахэплъагъэх. Ведомствэм ипашъэ ТхъакIушынэ Аслъан къыфиIотагъ район сымэдэжэщ пстэуми яуплэгъэун зэраублагъэм фэгъэхыгъэу. Псауныгъэм икъэухъумэнкIэ кадрэ унашъохэр аштэнхэ зыхъукIэ, енэгугъэ ащ кIэухъу фэхъушхэр лъапсэ хъунхэкIэ.

Адыгеим и Лышхъэ Адыгэ Республикэм финансхэмкIэ иминистрэу Долэ Долэтбый зылоклэм, апэрэ кварталым республикэ бюджетым хахъохэмкIэ иIофхэм языхт фэгъэхыгъэ къэбарым шигъэгъо-загъ. Министерствэм ипашъэ зэрэхигъэунэфыкIыгъэмкIэ, кIэух гъэнэфагъэхэр етIанэ къэлэгъоштым, ау джырэкIэ къэпIон плъэкIышт ильэсэу икIыгъэм ащ фэдэ ильэхъан елгытыгъэмэ, хахъохэр нахьыбэ зэрэхъугъэхэр. ЗэIуIэгъур зыщаухыштым ТхъакIушынэ Аслъан республикэм иминистрэхэм я Кабинет ирезерв фонд мылкъу тедзэ къыхагъэкIынуу пшъэрлх афишIыгъ.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэ
ипресс-кIулыкIу

Иофыгъоу яIэхэр амыушъэфынхэу къяджагъ

Адыгеим и Лышхъэу ТхъакIушынэ Аслъан тыгъуасэ ОАО-у «Адыгэгазымрэ» ООО-у «Газпром межрегионгаз Майкоп» зыфиIорэмрэ ягенеральнэ директорэу Сергей Колесниковым дыриIэгъэ зэIуIэгъум бжыхасэхэм языхтэргъэ гъэтхасэхэм япхынкIэ амалэу шыIэхэмрэ щатэгущыIагъэх. ТхъакIушынэ Аслъан Иофыгъоу яIэхэр амыушъэфынхэу ыкIи хабзэм ирегион органхэм унашъохэр аштэнхэм пае ишыкIэгъэ къэбархэр къагъэхъазырынэу къяджагъ.

Адыгэ Республикэм гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ иминистрэу Хъуажэ Аминэ республикэм и Лышхъэ къыфиIотагъ кIымафэм лъэшэу зэрэчыла-

гъэм епхыгъэу шыкIагъэ зыфэхъугъэ еджэплэ заулэмэ гъэцэкIэжыны ИофшIэнхэр зэрашыкIорэм фэгъэхыгъэу. ТхъакIушынэ Аслъан ащ пшъэрлх фишIыгъэ къэкIошт ильэс еджэгъум нэмьсэу еджапIэхэр зэрагъэфэбэрэ системэр зыпкъ рагъэуцожынуу.

— Мыгъэрэ кIымафэм дэгъоу къыгъэлэгъуагъ республикэм игурыгъ еджэпIабэ чыIэ кIыхъэ-лыхъэм зэрэ-фегъомыгъэпсыхъагъэр. Ащ епхыгъэу еджапIэхэм энергетик ашыкIэу гъэгъэ-ным илофыгъо нахь лъэшэу анаIэ тырагъэтын фае, — кIэух зэфэхъысыжъ къышIыгъ Адыгеим и Лышхъэ.

Республикэм и Лышхъэ Адыгэ Республикэм тыкъэзыуцухъэрэ дунаимрэ чIыопс амалхэмрэ якъэухъумэнкIэ ыкIи ошIэ-дэмышIагъэ зыхэлъ

ИофхэмкIэ и ГъэлорышIаплэ ипашъэ Сергей Колесниковым зыдэгущыIэм, граждан оборонэмкIэ, ошIэ-дэмышIагъэ зыхэлъ ИофхэмкIэ Урысыем исубъект ипшъэрлх хэр мы ГъэлорышIаплэм зэрэратыжыгъэм епхыгъэ Иофыгъом анахъэу лъыIэсыгъ. Шъугу къэтэгъэкIыжы: Адыгэ Республикэм и Лышхъэ и УказкIэ ащ фэдэ пшъэрлх хэр гъэтхэпэм и 20-м ведомствэм къыратыжыгъэх. Ащ епхыгъэу ГъэлорышIаплэм ыцIи, ащ иштати зэхъокIыныгъэхэр афэхъугъэх. ЗэIуIэгъум ильэхъан Адыгеим и Лышхъэ Сергей Колесниковым рилуагъ ипшъэрлх хэр дэгъоу ыгъэ-цэкIэнхэу ыкIи илофшIэн нахь шIуагъэ къытэу зехищэнэу.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэ
ипресс-кIулыкIу

КIэпхыкIыжыным фежъагъэх

Адыгеим и Лышхъэу ТхъакIушынэ Аслъан тыгъуасэ Адыгэ Республикэм мэжъу-мэщымкIэ иминистрэу Юрий Петровым дыриIэгъэ зэIуIэгъум бжыхасэхэм языхтэргъэ гъэтхасэхэм япхынкIэ амалэу шыIэхэмрэ щатэгущыIагъэх.

Юрий Петровым Адыгеим и Лышхъэ къызырэфилотагъэмкIэ, республикэм ичIыгу гектар мин 92,6-мэ бжыхасэхэр ащапхыгъэх. Мыгъэ агроклиматическэ амалхэр зэрэдэгъэхэм мэжъу-мэщым шылажъэхэрэм япланхэм зэхъокIыныгъэхэр афашIыгъэх. Бжыхъэсэ кощыр зыхэлъ гектар мин 65-м ипроценти 10-р, хъэр зыцашIэгъэ гектар мин 15,5-м ипроцент 13-р, рапсыр зыцапхыгъэ гектар мин 11,5-м ипроцент 50-р ашIокоддыгъ. «Лъэжыгъэр зэкIэ зыщыкоддыгъэ чIыплэхэм

икIэрыкIэу нэмькI лэжыгъэхэр ащыхалъхъабышты. Ахэм ачIыплэIэ натрыфыр, соер, бжыхъэсэ фышхъэ лэжыгъэхэр ащыпхыжыкIышты», — къылуагъ Юрий Петровым.

Адыгэ Республикэм мэжъу-мэщымкIэ иминистрэ джащ фэдэу республикэм и Лышхъэ къыфиIотагъ пшъэрлхэу къыфишIыгъэр зэрагъэцакIэрэм фэгъэхыгъэу. КIымафэм лъэшэу зэрэ-чылагъэм ыпкъ кыкIэу бжыхасэхэмрэ рапсымрэ зыцапхыгъэгъэ лэжэIу-плэхэу зэрар зыхыгъэхэр кIапхыкIыжыным пае мэжъу-мэщым гъомылапхъэхэр къышызыхыжыкIыхэрэм Iэпы-Iэгъу ягъэгъотыгъэным тегъэпсыхъагъэу фэгъэкIотэныгъэу уасэкIэ дизель гъэ-тыныпхъэ къафыхагъэкIэу рагъэжъагъ.

Зы литрэм сомэ 18 лъатызэ, аграрие-хэм ащ фэдэ гъэстыныпхъэ тонн 350-рэ аIэIагъэхъагъэх.

Юрий Петровым джащ фэдэу зэрэхигъэунэфыкIыгъэмкIэ, бжыхасэхэм чIыгъэшIухэмкIэ яшIушIэгъэным, гъэтхасэхэр игъом пхыгъэнхэм атегъэ-псыхъэгъэ Иофхъабзэхэр республикэм ихызмэтышIаплэхэм ащызэрахъэх. Гектар мин 86-мэ къэрсэбанэр къащалэ-тыгъах. ЯщыкIэгъэ чылапхъэхэр, къыкIыхэрэр къызэраухъумэрэ амалхэр зэралэIалъхэмкIэ мониторингыр зэха-щэ. 2012-рэ ильэсым республикэм илэжэIуIэпхэм натрыфыр, соер, пын-джыр, хэтэрыкIхэр, нэшэ-хьырбыдзхэр нахьыбэу ащашIэнхэу рахъухъэ.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэ
ипресс-кIулыкIу

Нэбгырэ 500-м ехъу дащышт

Мэлылфэгъум и 1-м гъэтхэ дзэ дэщыгъор юфтхьабзэр Адыгеим щырагъэжъагъ. РеспубликэмкӀэ зыныбжыкӀэ къулыкъур зыхьынэу къызытефэрэ кӀэлэ мини 2-м ехъур комиссием къырацэлэнэу щыт, ахэм ащыщэу нэбгырэ 531-р къулыкъум ащэ-нэу агъэнэфагъ.

Адыгеим идзэ комиссариат икӀулыкӀушӀэхэм къызэралорэмкӀэ, тикӀалэхэр чӀыплӀэ зэфэшхьафхэм, Сыбыр къыщегъэжъагъэу Темир-Кавказ республикэхэм анэсэу, къулыкӀу ащахьышт.

Бжыхъэ дзэ дэщыгъор зэр-кӀуагъэм кӀэух зэфэхьысыжъагъ зыщыфашӀыгъэхэ зэхэсыгъо бэмшӀэу АР-м идзэ комиссариат зехищэгъагъ. Дзэ дэщын комиссием ипашӀхэм ыкӀи ащ хэтхэм зэфэхьысыжъэу къашӀыгъэхэм адакӀоу тапӀкӀи зэшӀуа-

хышт пшӀгъырылтыкӀэхэри къагъэнэфагъэх. Анахъэу анаӀэ зытырагъэтыгъэр дзэм зыщызыдзыехэрэр арых.

— МышкӀэ шыкӀагъэхэр ыкӀи хэукъоныгъэхэр тилӀх. Арэу щытми, дзэм зыщызыдзыерэ кӀэлэ ныбжыкӀэхэм лъэшэу тыналӀ атет, ахэр комиссием къызэретшӀэлӀштхэм тыпыл. Юфтхьабзэу адызетхьэхэрэм яшӀуагъэкӀэ ащ фэдэхэм япчъагъэ зэхашӀӀэу къыщыкӀагъ. Адрэ илӀэхсхэм ялтыгыгъэмэ, дзэм кӀонэу шӀоигъоныгъэ

зиӀэхэм къахъхъуагъ, — къыӀуагъ Адыгеим идзэ комиссарэу Александр Авериным.

Джащ фэдэу дзэ-патриотическэ пӀуныгъэмкӀэ ыкӀи кӀалэхэр къулыкъум фэгъэхъазырыгъэнхэмкӀэ регионалнэ гупчэ республикэм къыщызӀлухыгъэн фаеу комиссарым къыӀуагъ. Гупчэр Урысыем и ДОСААФ иеджапӀэу Мыекъуапэ дэтым епхыгъэу бгъэпсын зэрэплъэкӀыштыр А. Авериным къыхигъэщыгъ.

КӀАРЭ Фатим.

Ростов икомандэ апэрэ чӀыплӀэр къыдихыгъ

Тигъэзет къызэрэхиутыгъагъэу, «Сыхъат 24-м къыклоцӀ — километри 100» зыфиорэ экстремальнэ марафоныр Адыгэ Республикэм и Мыекъопэ район мы мафхэм шыкӀуагъ. Мыекъуапэ, Краснодар, Ростов-на-Дону, Шытхьалэ, Астрахань, нэмыкӀ къалэхэм къарыкӀыгъэ командэ 23-рэ зэнэкъокъугъэ. ЗэхэщакӀохэм зерагъэнэфагъэу, мы илӀэсым къыщегъэжъагъэу зэнэкъокъур туризмэмкӀэ инструкторэу Хьамырзэ Рэмзэан ишӀэжъ фэгъэхьыгъэшт.

Командэхэм къаӀушт гъогуыр къэзыгъэнэфэрэ картэр алыгъэу, сыхъат 24-м къыклоцӀ километри 100 къаӀугъ, нэужым зэфэхьысыжъхэр ашӀыгъэх.

Адыгэ Республикэм туризмэрэ курортхэмрэкӀэ и Комитет къызэрэщыталуагъэмкӀэ, апэрэ чӀыплӀэр Ростов-на-Дону икомандэ къыдихыгъ, Шытхьалэ къыкӀыгъэ командэу «Путешественник» зыфиорэм ятӀонэрэ чӀыплӀэр фагъэшъошагъ, ящӀнэрэ хьугъэ Мыекъопэ районым ит станицэу Абадзехскэм зехищэгъэ

командэу «Абадзешым».

Юфтхьабзэм кӀэщакӀо фэхъугъэхэ Адыгеим спорт туризмэмкӀэ и Федерациерэ Адыгэ къэралыгъо университетым туризмэмкӀэ игупчэу «Эдельвейс» зыфиорэм агъэнэфэгъэ шӀгъху тхылхэр ыкӀи шӀухъафтынхэр хагъэунэфыкӀыгъэ чӀыплӀэр къыдзыхыгъэхэм афагъэшъошагъэх. Спорт туризмэмкӀэ я 12-рэ зэнэкъокъухэр къэклошт илӀэсым зэхашӀхэу унашъо ашӀыгъ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

Адыгеим щыщ хъульфыгъэр псаоу къэнагъ

Тюмень дэжъ авиакатастрофэу къышыхъугъэм хэклодагъэхэмрэ хэфыкъухъагъэхэмрэ ацӀэхэр нафэ къэхъугъэх. Урысыем и МЧС иофициальнэ сайт пискср къыхъагъ.

ЮГА.ру макъэ къызэригъэӀугъэмкӀэ, самолете-

тэу къефэхыгъэм Адыгеим щыщэу Дмитрий Быковскэр, 1967-рэ илӀэсым къэхъугъэр исыгъ.

УФ-м и МЧС къызэритыгъэмкӀэ, Быковскэр псаоу къэнагъ, ау изытет дэи. Къалэу Тюмень и ТОКБ N 2-м ар чӀагъэгъольхъагъ.

ПстэумкӀи нэбгырэ 43-рэ исыгъ, нэбгырэ 31-рэ хэклодагъ, нэбгырэ 12-р сымэджэхэм ачӀагъэгъольхъагъэх.

МЧС-м цӀыфхэр щегъэгъуазэх

Мэлылфэгъум и 1-2-м зэмыжэгъэхэ осышхо Адыгеим къызэрэщесыгъэм къыхэкӀэу, Урысые Федерацием и МЧС и ГъэларышӀапӀэу Адыгэ Республикэм щыӀэм макъэ къыгъэӀугъ республикэм ишӀольыр ит псыхъохэм, псыдэчӀыплӀэхэм псыр къашыдэкӀоеным ишынагъо зэрэщыӀэмкӀэ.

АР-м и МЧС и ГъэларышӀапӀэ иӀофышӀэхэм къызэралуагъэмкӀэ, анахъэу псыр къыкӀэхъаным

ишынагъо зышъхъарыгъхэр чӀыплӀэ охым исхэр, приусадебнэ участкэхэр, электроэнергиер зэрыклорэ линиэхэр, лъэмыджхэр, трубопроводхэр, нэмыкӀэхэри арых. А чӀыплӀэхэм ошӀэ-дэмышӀэу мыхъо-мышӀагъэ къашымыхъуным мы уахътэм анаӀэ тырагъэты.

Джащ фэдэу псыхъохэу Пшызэ, Лабэ, Пшех, Псэкъупсэ, Фарзэ, Шъхъагуащэ, Къурджыпсэ, Щэжъураджэ псыр къашыдэкӀыным ишынагъо цыӀ.

АР-м и МЧС икӀулыкӀушӀэхэм къызэралуагъэмкӀэ, ошӀэ-дэмышӀэу къызыхъукӀэ МЧС-м ыкӀуачӀэхэр ыкӀи техникескэ амалэу ӀэкӀэлъыр зэкӀэ агъэфедӀнхэм фэхъазырых. Джащ фэдэу мы Юфым фэгъэзэгъэ структурэхэр зэкӀэ къыхагъэлэжъэштых.

Ащ нэмыкӀэу, электроэнергиер зэрыклорэ линиэхэм ос цӀынэр япӀкын ылӀэкӀышт. Ащ къыхэкӀэу цӀыфхэм гумэкӀыгъохэр къафихыштых. Анахъэу къыныгъохэр зэхэзышӀэштхэр гъогу ыкӀи коммуналнэ къулыкӀухэм яӀофышӀэхэр арых. Автобус ыкӀи мэшӀоку вокзалхэм яграфик зэхъокӀыныгъэхэр фэхъунхэ ылӀэкӀышт. Джащ фэдэу гъогухэм авариехэр къашымыхъунхэм ыкӀи цӀыфхэм шъобжхэр атещагъэхэ мыхъуным апае зыфэсакъыжынынхэу МЧС-м икӀулыкӀушӀэхэр къаджэх.

(Тикорр.).

ПенсиехэмкӀэ фондым шъушегъэгъуазэ

Сыдэуштэу пенсиехэр зэхъокӀыгъэхэ?

Урысые Федерацием и Правительствэ 2012-рэ илӀэсым гъэтхапэм и 27-м ышӀыгъэ унашъомкӀэ 2012-рэ илӀэсым имэлылфэгъу и 1-м къыщыублагъэу социальнэ пенсиехэр индексацие зэрашӀыхэрэ коэффициентыр процент 1,141-у, ЮфшӀэнымкӀэ ныбжыкӀэу телытэгъэ пенсиехэм страховой Ӏахъэу яӀэм, ЮфшӀэнымкӀэ сэкъатныгъэм телытэгъэ пенсиехэм ыкӀи зыӀыгъыжыштыр зэрамыӀэжыкӀэу фэшӀ ЮфшӀэнымкӀэ пенсиехэм ахэзыгъэхьорэ коэффициентыр 1,0341-у, джащ фэдэу 2011-рэ илӀэсым ищылэ мазэ и 1-м ехъулӀэу страховатӀ ашӀыгъэ цыфхэм пенсиехэм апае зӀуагъэкӀэгъэ мылӀкур индексацие зэрашӀы-рэ коэффициентыр 1,1065-у ыухэсыгъ. Мазэ къэс аратыр ахъщэ тыныр (ЕДВ-р) 1,06-у индексацие ашӀыгъ.

ПФР-м ичӀыплӀэ органхэу республикэм итхэм яучетхэм пенсиехэр зэрэтыхэу ахэтхэр нэбгырэ 121620-рэ мэхъух, ахэм ащыщых: ЮфшӀэнымкӀэ пенсие зыфагъэуцугъэхэу нэбгырэ 112323-рэ (процент 92-рэ); къэралыгъо пенсие обеспечением тетэу пенсие зыфагъэуцугъэхэу нэбгырэ 9297-рэ (процент 8); ЕДВ-р зэрэтыхэу нэбгырэ 45490-рэ.

ЮфшӀэнымкӀэ пенсиехэр проценти 3,41-у индексацие зэрашӀыгъэхэм ишӀуагъэкӀэ республикэ гурыт пенсиер сомэ 286-рэ чӀапыч 25-кӀэ нахьыбэ хьугъэ ыкӀи сомэ 8360-рэ чӀапыч 17-м нэсыгъ. ЮфшӀэнымкӀэ ипенсие хэти хэушъхъафыкӀыгъэу къызэрэфалытэрэм къыхэкӀэу, нэбгырэ пэпчэ къыфыхагъэхъуагъэр къыратыштыгъэ пенсиер зыфэдизыгъэм елытыгъ.

Процент 14,1-у къызэралӀэтыгъэхэм е сомэ 448-рэ чӀапыч 17-рэ къазэрэхъуагъэм ишӀуагъэкӀэ, социальнэ пенсиехэр сомэ 3626-рэ чӀапыч 71-м нэсыгъэх. Мыщ дэжыкӀэу тыгу къэдгъэкӀыжыкӀэу фае социальнэ пенсиехэр къэралыгъо пенсие обеспечением тегъэпсыкӀыгъэу пенсие лъэпкъхэм зэрахъэхэрэр ыкӀи ахэр 2001-рэ илӀэсым тыгъэгъазэм и 15-м номерэу 166-ФЗ зытетэу аштэгъэ Федеральнэ законэу «О государственном пенсионном обеспечении в Российской Федерации» зыфиорэм тегъэпсыкӀыгъэу зэрафагъэуцухэрэр. Социальнэ пенсиехэр ыкӀи къэра-

лыгъо пенсие обеспечением тетэу афагъэуцурэ пенсиехэр индексацие зэрашӀыгъэхэм ишӀуагъэкӀэ, пенсиехэр сомэ 678-рэ чӀапыч 98-кӀэ нахьыбэ хьугъэх.

ЗыщыдгъэгъушӀэнэу ищыкӀагъэп 2012-рэ илӀэсым мэлылфэгъум и 1-м къыщыублагъэу къэралыгъо пенсие обеспечением телытэгъэ пенсиехэр ыкӀи хэгъэхъожь материальнэ обеспечением процент 14,1-кӀэ нахьыбэ зэрэхъугъэхэр. Ахэм къахъхъуагъэр социальнэ пенсиер зыфэдизым елгытыгъ. Мыщ дэжыкӀэу зигугъу тшӀыхэрэр жьы хьугъэхэу ыкӀи сэкъатныгъэу зилӀэхэу ЮфшӀэнымкӀэ стаж икӀу зӀузымыгъэклагъэхэр ары. Ахэм япенсие къыхъхъуагъэр социальнэ пенсиехэм процентхэмкӀэ ателытыгъэх. Джащ фэдэх зэрэхашыгъэхэм тетэу дзэ къулыкӀур зыхьыштыгъэхэ дзэ къулыкӀушӀэхэр, ахэм яуагъохэм ащышхэр, радиационнэ ыкӀи техногеннэ тхъамыкӀагъохэм къыныгъохэр къызфагъэхьыгъэхэр, дзэм шъобжэу хыхыгъэм фэшӀ ятӀонэрэ пенсие зыфагъэуцугъэхэр, Хэгъэгу зэошхом хэлэжъагъэхэр ыкӀи «Жителю блокадного Ленинграда» зыфиорэ тамыгъэр къызыфагъэшъошагъэхэу ыужыкӀэ сэкъатныгъэу зилӀэ хьугъэхэр, ахэм ащышых зэрэхашыгъэхэм тетэу къулыкӀур зыхьыштыгъэхэу хэклодагъэхэм (лагъэхэм) яшӀуэхэр ыкӀи фэхыгъэхэм янэ-ятэхэр. ХэгъэунэфыкӀыгъэн фае къэралыгъо пенсие обеспечением тегъэпсыкӀыгъэу афагъэуцугъэу пенсие лъэпкъым ыкӀи пенсионерыр зыхэхьэрэ купым ялгытыгъэу япенсиехэм къахъхъуагъэр зэрэзэфэмыдизыштыр.

Тыгу къэдгъэкӀыжыкӀэу хуышт ЮфшӀэнымкӀэ пенсиехэм аужырэу 2012-рэ илӀэсым мэзаем и 1-м къазэрэхъогагъэр. Ащыгъум ЮфшӀэнымкӀэ ныбжыкӀэу телытэгъэ пенсиехэр проценти 7-у къалӀэтыгъагъэх. Зэхэубытагъэу пштэмэ, илӀэсыр къызыхъагъэм къыщыублагъэу ЮфшӀэнымкӀэ пенсиехэм къахъхъуагъэр проценти 10-м ехъу.

МАМЫЙ Рим.

ПФР-м и Адыгэ республикэу Къутамэ пенсиехэр афэгъэуцугъэнхэр, къафэлъытэжыгъэнхэр, ятыгъэнхэр зэхэщэгъэнымкӀэ иотдел ипаш.

КӀымафэм къыгъэгъэжыгъагъ

Республикэм и Гидрометеогупчэу къызэритыгъэмкӀэ, мы тхъамафэм къыклоцӀ джыри чыӀэгъшт, ошӀоппщэшт, ошх къешхышт, жьыбгъэ къепщэшт. Чэщым чыӀэр градуси 3-м нэсышт, тхъамафэм икӀэуххэм адэжъ фабэр градус 20-м къехъушт. Къэклошт тхъамафэм

ом изытет нахьышӀу хъунэу Гидрометеогупчэм къеты.

ТикӀымафэ мыгъэ кӀыхъэ зышӀыгъ, тызэмысэгъэ чыӀэхэр щылагъэх. Гъатхэу цыфхэр жажэхэрэм джащ нахъу зымыгъэгужыоу къэсынэу тыщэгугъы.

ШХОНЧЫБЭШӀЭ Рузан.

ЛЪЭГЪО НЭФ

ЛЪЭПЪЫМ ИХЪАРЗЫНЭШ

ПЭУБЛЭ ГУЩЫ

Усаклом итхылъыкIэу «ГопэдэгъэкIэу нэжым хэсэхы» зыфилоу гъэрэкIопагъэ кыдэ-кыгъэм ипэублэ гущылэ профессорэу Шхъэлэхъо Абу мырзуштэу кыщелэ: «Лъэхъэнэ гъэнэфагъэм инэшэнэ шхъалэхэр (шлуагъэми, дагъэми) зитворческэ лэжыгъэ IупкIэу кыщызытыштурэ усаклор насыпышлу. Насыпышлу игъонэмыс ашIыгъэми. Бэрэ шылагъа? МакIэрэ шылагъа? Тхъэжъэу, гушлуагъом шесэу шылагъа? Хъауми кыныбэ ылъэгъугъа? Ахэми, шыпккъэ, мэхъэнэ макIэп яIэр, ау упчIэ гуадзэх. Шагъэр ары пстэумэ ашыгур, IэтэхъхъэIулIэжыыр...

Лъэпкъым игурышэ-гупшысэхэр, игумэкI-гукIахэр кырилотыкIэу, лъэпкъым ишIэжэ кыиIэтэу, гъогоу хихыштыр фиугъозэу икIыгъэ лIэшIэгъум ия 10 — 20-рэ илъэсхэм зиджмакъэ нахъ къэлэу шытыгъэхэм ащыщыгъ Хъамхъукъо Хъусенэ.

Совет хабзэм иапэрэ илъэсхэм ялъэхъан анахъ цыф гъэсагъэу тилэмэ ащышэу шы-IэклIакIэм зилахышлу хэзылхъэгъэ цыф

Хъусенэ. Апэрэ советскэ еджапIэмэ адыгабзэм-кIэ ашыригъэджагъ. Усэу, нэжымэу хихыгъэхэм «марджэ хъужынкIэ» адыгэ лъэпкъым кыщыджэ зыкыиIэтыжынынэу, гъэсэныгъэм, шIэныгъэм афэбэнэнэу.

Я 20 — 30-рэ илъэсхэм «народым ипый» алуи агъэкIодыгъэмэ Хъамхъукъо Хъусени ашыштыгъ. Ащ ыпккъэ кыкIыкIэ ытхыгъэхэр илъэс пчъагъэм, кыхаутынхэр хэгъэкIи, ягугъу пшIыныр шынэгъуагъэ...

Унэрэкъо Рае (филологие шIэныгъэхэмкIэ доктор — Цу. Ю.) тхылъым историкэ-литературнэ очеркэу кыщитырэм игъэкIотыгъэу кыщигъэзлагъэ Хъамхъукъом идунэтетыкIагъэр, игъашIэ, иусакIэ, лъэхъанэу ар зыщыпсэугъэр. Усэхэм идейнэ-художественнэ пкъынэ-лынэу яIэр еухэсы, поэтическэ нэшэнэ шхъалэу усаклом илэхэм альэплэ, екIолIэ-кIакIэ зыдиIыгъэу зэфэхысыжъ IупкIэхэр ешIых, адыгэ литературэм ихэхъоныгъэкIэ усаклом чIыпIэу кыылэжыгъэм уасэ шыреты».

Хъамхъукъо Хъусен.
1881 — 1934 г.г.

ХЪАМХЪУКЪО Портретыр ХЪУСЕН

ДЖАКIО

Лъэпкъым икIалэу, сыпсэми фэдэх, тыхэтыгъ Бэаком тыфэдэу, тхакIэ тымышIэу тыщытыгъ, Тхэны-еджэным тижъэу типайцэхэр фэчъыгъ. Чъыем тыхэтэу хабзэу къэхъугъэм тигъотыгъ.

КъакIуи кыитхахыи, кыгъэушыгъи кыитхэкIыгъ. КъэгъэушIалэу Алахъталэм кыититыгъ. ГушIогъо инэу сыхъатмафэу кыиддэхъугъ.

Тыбээр титхылъэу, бзэ хъаф еджэныр щыдгъэтыгъ. НэмыкI цыфхэм ягъогу тигъогоу тытехъагъ.

Хэбзэ унаем тхэкIэ унаер дэдгъотыгъ. Тыбзэ титхылъэу, титхылъ унае тимиIэу Зэрэщытыгъэр инэу щыкIагъэу тилэу щытыгъ. Адыгэ шъаоу, шъэо IупкIащэхэр, шъуеджэныр фай. Еджэныр Iофыр кърал кIотагъэхэм ятыгъ.

Ненэ къралхэу инэу кIотагъэу Европэм исхэр Еджэным зэрэпылгыгъэм ыIэтыгъ. Еджэным ыпэ ихъан IэшIагъэ щымыIэу

ЗэрэщытыгъэмкIэ арэу лъэпIагъэ агъотыгъ. Еджэным лъэшэу зэрэпылгыгъэм кыхэкIэу,

Цыфхэм янащэ хъухи, дунай аубытыгъ, Арэу гъэсагъэу Европэм ис кълэхэр НэмыкI къралхэм шIэныгъэ ратэу ахэтыгъ. Ауэ дунай цыф лъэпкъэу тетыр зэплэу, Дахэу зэхэтэу шIэныгъэ дахэр зэратыгъ.

Ненэ цIэрылоу Америк кIэракI чIыналтэр Европэм исхэм ягъэсэныгъэм кыгъотыгъ. Арэу къагъоти, Европэм икIэу цыфыбэр кIожьы, Къралхэу, инэу кIотагъэу къагъотыгъ. Псалтэм икIэкIыр — дунай рикъу чIыналтэр

Зыгъэнэфагъэр Европэм кыищыкIыгъэ тыгъ. Европэм исхэм ягъэсэныгъэм алъапсэр Андэулэс хэгъэгу исыгъэ арабмэ апэ къраратыгъ. Мыхэр еджэным лъэшэу пэуцуи дэкIоягъ. Мохэм IэкIыбэу зашIым якIуатэ цигъэтыгъ.

Дахэу еджэным фэиIкIэ къралхэу Ауэ итыгъэм IэшIагъэ инхэр агъотыгъ. Уаишом щыбыбхэу, хычIэгъым щыкIоу, КIэпсэнчэу чIыналтэ чыжэсэм ЗэрэгушIуи къагъотыгъ.

Тэ адыгэжъэу дунай джээнэтэу Кавказэу чылэр зэхъуапсэрэм исхэр, Чъыеным тыпынагъ. Тетхэр кыитхахэу «Шъуеджэ, еджэнакIэ ишъуиIэн фай», Алоу кыытаIоу, тямыдэIухэу тахэтыгъ.

Марджэ! Адыгэжъэхэр, тежъугъаджэ, ЕджэнакIэ тэжъугъэиI. ИкIун фэдиэрэ къогуэм темыджэу тыкъотыгъ, Теджэу, еджэныр дахэу тыпылэм, Утыгу тыхъанэу хъунба. КIыбым икIунрэ тыдэтыгъ.

1919-рэ илъ.

ЛЪЭГЪО НЭФ

ХЪАМХЪУКЪО ХЪУСЕН

ДЖАКИОМ
ГЪУСЭУ ФЭРЭХЪУ

Емыджэныгъэу, мыгъэсэныгъэу,
Акъыл щымылэр — тидины хъакъэу
Къэло-Южыныр щытэжъугъэгъэти,
Къурланым итым тырыжъугъэлажъ,

Зыгорэ цыфым, сьдэу гъэшлэгъоны —
Нахъыбэ цыфыр джэсгъогъу фэхъу.
Цыфым ынапшгъэ хъунлэу зэсагъэм
Тегъэкъыныгъэр хъыллэхъо мэхъу.

Алахъы иныр зышлэгъы хъугъэр
Акъылкэ джаклом гъусэу фэрэхъу.
Зым игонахъыр зым тырихыныр,
Ымлэжъыгъэр къаймэты мафэм

Ыгъотыжъынэу Къурланым итэу
Зышлэрэ цыфым къытерэуат.

Адыгэ шъаох, адыгэ пшъашгъэх,
Шъуеджэн фай.
Еджэн Юфыр къэрал кломатгъэм
Яшэныгъ.

Аузэ дунаим цыф лэпкэу тетхэр
Зэпылгыгъ.
Дахэу зэхэтхэу, шлэныгъэ дахэр
Зэратыгъ.
Лэпкыым икълэу сыпсэм фэдэх,

Тэ тыхэныгъ.
Бзаком тыфэдэу, тхаклэ тымышлэу
Тыцытыгъ.
Тхэным, еджэным тижэу тинацэр
Фэчъыгъ.

Чъыем тыхэтэу тыбзэу къежъагъэм
Тигъотыгъ.
Къаклуи, къытхэхъи, къыгъэуцъыни
Къытхэкъыгъ.

Хъаткэ Джанхъот-ефэндимрэ
Къуижэ Чэлэмэтрэ щысых.
Къашъхъащытыр Хъамхъуко Хъусен.

ГУКЪЭКИЖЪ
НЭФХЭР

ХЪАБЫЙ Хъалимэт:

— Хъусенэ тыригъэджэсагъ. Хъусенэ школыр зыгъ-
фашылым ыуж слэгъужыгъэп. Къедзэкъыгъэхэмэ тар-
игъаджэщытыгъэп. Хъачфатымэрэ Чабэрэ тетра-
дышхо ялагъ, Хъусенэ инэжъымхэр дэтхэу, джахэ-
мэ къалоу зэхэсхыгъэх. Хъусенэ лы псыгъо кыхъэ-
щытыгъэ, цые цыгъызыптыгъэ. Школым 1918-рэ
илъэсыр, е 20-р армэ сшлэгъырэп, зы илъэсрэ
тыригъаджэ, Туапсэ, къушъхъэмкэ цылэгъыты-
щытыгъ, кложыгъагъэ. Хыдзэл Ибрахымэдхэм къы-
дагъэкъыгъэ тхылъхэмкэ теджэщытыгъэ...

(Къэзытхыжыгъэр
УНЭРЭКЪО Рай).

ТЫУ Къар:

— Сэ Хъусенэ цунэ сыклори Къурлан сыригъаджэ-
щытыгъ (а лъэхъаным Хъусенэ Тлопсэ районым ит
къуаджэу Шлоикъо дэсыгъ — Цу. Ю.). Шъуз дэхэ
цыклу илагъ, зы пшъашгъэ цыклуи илагъ. Цыфмэ нэ-
маз аригъэшлыщытыгъ, ефэндэу чылэм дэсыгъ...

«Хъамхъуком икшоиклэ гукъауу илэм ыгъанэу,
Гъочлэгъым члэсэу тхылъыплэм

нэпсыр тетакъоу.

Мы гуцылэхэр къетхыжыгъ», —

А лъэхъанэм

«Дунэежъыр зэрихъокли,

Ахъунклахъи пэчъахыжыгъыр тырацыгъ», — ылоу
орэдхэр сшлэгъыгъэх.

Орэдыр тхыгъэу слэгъугъэмэ тестхыкыщытыгъэ
нахъ, зэхэзылхъагъэм тыклэупчлэгъыгъэп. Джэсидэ-
дэм зэужэ къысфызэпылхъажыщытэп. Загъорэ сы-
цыс хъумэ, сизакъоу къаслохэу къыхэкъы.

«Бгъэззоцтмэ амрик,
Хы члэгъым члэгъэхъацтмэ...» —

Ар хэт ылоцтыгъа, инджылыз, ылоцтыгъэмэ сшлэ-
рэп. Бэ хъуцтыгъэ ар. Ар орэдыжэ, сятэмэ къало-
цтыгъэ. Сэ къалоу сэлурэр стхыщытыгъэ. Стхыгъэр
клодыгъэ.

(Къэзытхыжыгъэр
АГЪЫРДЖЭНЭКЪО Сим).

КУШЪЭ ОРЭД

Тятэ-тянэу тызыпугъэм
Шуклэ хъакъым шго шгуфаемэ
Мы къэсшоттым шгукъедэлу:
Сабый цыклуыр къызыхъуклэ

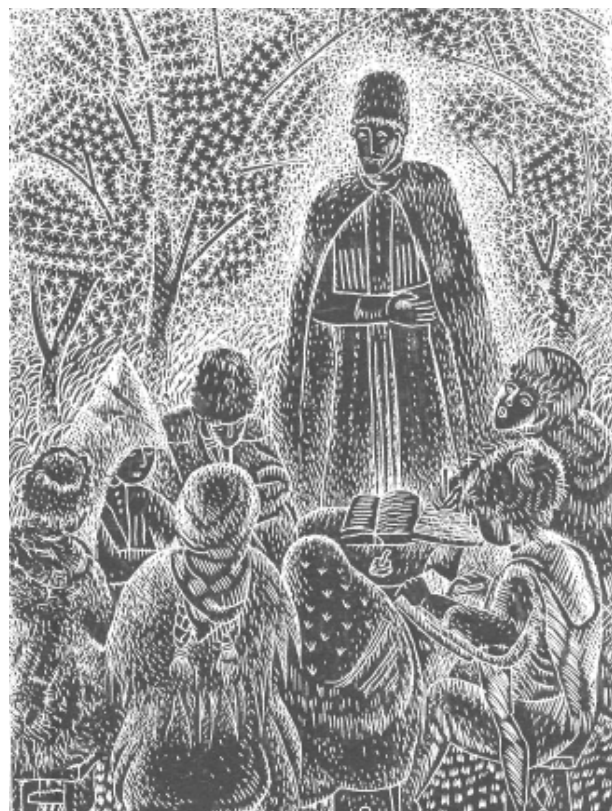
Янэ ыбгъашго илан,
Янэ ыкокI икушъ,
Кушгъэ клоцыр иунанI,
Унагъомэ янлур.
Илэсиблыр зэпечы,

Илэсиим зыхахэкIэ,
Еджэныгъэм фэшгъутлупиц,
Етлупицыгъэу пыжъугъэлъ,
Юфэу пылтым шгуемыплъ,
Шъузэплъыщтыр ежъ ифед.

Шъой фэдэ шгумышлы,
Мышлэныгъэр пыутыныгъ,
Шъуиутыгъэу шгуыцылъ,
Шхончышхоклэ къышгоох,
Шъунэ къаплэу шгунэшъу,

Шъушго имылэу шгупцлан,
Шъуцлэ рамылоу шгузэрэфэ.
Шгукъэтэджи шгузэхэхъ,
Джэмэхъати зыкъыжъугъэкъу,
Нэкъокъоным шгупыгуалъхъ,

Юфым пылтымэ шгуаштэн,
Шъузымыштэни къэхъухэнэп.

Мыхъухэнэу шго шгухэлхэр
Шъушлэхэлъагъэу зешгохъа,
Пыутыныгъэр къыпэкъы,

Пымыкырэп аукъы.
ШъулэпкIи шгумытыгъу!
Тянэ иорэд,
Тянэ игъыбзэжъ:
— Тау хъумэ тымытыгъона?

Жъымэ ятарихъ,
Мыхъарымэ тагъэсэна,
Тэ тымысэмэ шго шгукъыхаплъ,
Цыф гъэсагъэр къызахаплэкIэ,
Зы хъун горэ къытхымыгъэкIэу,

КлэракIэу ахэтым,
Лы дэгъумэ ахелъытэшъ,
Илэгъун реуатэ.
ЮкIотыжышгъы мэуцух,
Цум фэдэу къэдалох,

Къядаорэм къеумысых.
«Умыс» зыпIокIэ, къыохъоны.
Уемыхъоныжыгъэмэ уигъэцтагъ,
Щтагъоу ялэр язабыт,
А забытыр къазыхахэкIэ,
Цыклу-цыклоу ЮкIотыжыгъы.
Зэхыхэрэр агъэбагъо,
Бэгъуагъэм къыдэкIуатэх.

ЛЪЭГЪО НЭФ

ХЪАМХЪУКЪО ХЪУСЕН

ГЪЭСЭНЫГЪЭМ ЕХЪЫЛНАГЪ

Адыгэр инэу тымыгъасэщтыгъ,
Гъэсэныгъэм инэу тышлалыщтыгъ,
«Дунаим илаолыщтыгъ...»
Жъалыммэ язманыщтыгъ.
Тхьэр цылэзэ пцым фэпцыллыщтыгъэх,
Оркъы лыцлэ кызафоклэ,
Дин Иоф рагъэкъуыщтыгъ.
Мэкъу-мэщ нэмыклрэ лэжъаклэ ялагъэн.
Сэнэхъат зилэ ахэтыгъэн.
Зибэ ахэтри диным еклуыщтыгъэн.
Мэщыт клоныр яджэагъоыщтыгъ,
Непэрэ гъогум фэнэшъуыщтыгъэх.
Шъоклэ диныр алыгъыщтыгъэ.
Хъасэ гъунэм жъогъо бзыгъэ кырадзыщтыгъ.
Шыу едзыхыр къэбарклэ къауатэщтыгъ.
Къауатэрэр тыгъуаклом ихъишъэщтыгъ.
Кушгъэм хэлъэу бзаджэм фагъасэщтыгъэх.
«Лай-лаир, сиклал,
Шы отэр къэфи, къэклогъ», — алощтыгъ.

Клэй ныбэмэ пцэжъые ащешыщтыгъэх,
Къаушэклурэ лэуцэцлым тыфэдэщтыгъ.
Тызфэдэ къэрал шымылэу тыщылагъ.

Джы цлыф гъэсагъэмэ
Ликтрическэ парасинэхэр агъэлажъэх,
Городым дэт сад дахэхэр язеклуанлэх.
Африкэхэмэ я Игран,
Андэлүзхэм якъэлэжъ,
Истамбулхэм ябогъазхэр
Интерес, — ело.
Германым и Балон,
Инджылызым ихыкъухъ,
Зилашлагъэр сьд фэда? —
Къысфэишъулуат, — ело.

Дин Иофи, дунай Иофи фэмыджэагъоу,
Хъайуанэу къэнэрэ цлыфым
Сьд ишъуагъа?
Шогъэ пстэури зылэ илгы Алахъталэм
Къынишъагъум тыхищынэу
Тегъугъэллэу.
Раутыгъэри, къэтэдэжъыжъ!
Чъыагъэри, къэуцъыжъ!

«... Хъамэщым мэщыр кыыщытпцэу,
Ахъацалгъэм хасэм пэе тыдэлэжъэу,
Тиконьчлэ лэжъыгъэ цымыклэу,
Къытфыщыкларэм акъыл кыфэдэгъотэу,
Къэралэу тызготым мыхабзэ кытитломэ,

«Хъунэн», тлоу фэтымыдэу,
Тидин тишломьклодэу,
Гуклодыгъо кытэмьклэу,
Зэреклуноклэ тыпсэун.
Унэнэу бэ кытхэклы», — аторэн.

Ей, марджэ хъужьын, зэ тыкъэжъугъэуи.
Чъыегъацэрэ гъоцэгъакларэ зэфэдэ,
Делэ закъоу мы пчэгум терэмьт.
Къыттефэрэмклэ медрысэхэр тэрэшлы,
Тымышларэми талгъэрэху.

Ауцтэу тымыхъоу, хъунэу тхэлгыр
Зытшлалодэу,
Адыагъэр зытхэклыжъклэ,
Клэй ныбэмэ пцэжъые ташешу,
Къаушэклурэ лэуцэцлым тыфэдэу,
Тызфэди къэрал шымылэу,

Иофэу цылэми тлэ илг хэмьтэу,
Тызгот къэралымклэ тыпцыллэу,
Лыгъэ зилэри тимаклэу,
Тэц нахъыклэ цлыф мыхъоу,
Тыхъужьынклэ шыпкэ дэд.

Ятлонэрэ сатырэм сэмэгумклэ ятлонэрэу ящэнэрэу щысхэр
Хъамхъукъо Хъусенрэ ишъхъэгъусэу Минэрэ.

КАВКАЗЫМ ИОРЭД

Кавказу тухэгъэгур
Хэгъэгъоу цылэмэ анахъ дах.
Лъэпкъэу цылэмэ анахъ дахэу,
Фыжъы лъэпкъымы тытеклыгъ.

Индие паклэм тыкыщыхъуи,
Тыкыщечъыи тыкыхъагъ.
Тыкыхъакларэ къауэсэлъынэуи,
Тарихъ пстэури лыклымыхъ.

Илгъэ пчъагъэу тызисыгъэр
Мин зыхыблым лылэсыгъ,
Гъэсэныгъэ зэртимылагъэми
Хэкоу тилэри ыгъэклогыгъ.

Гъэсэныгъэ зимылэ лъэпкъыр
Пачъыхъажэмэ зэлъыраит.
Кавказыр заштэ мафэри,
Мафэу цылэми хэрэмьклуакл.

Емыджэагъэу мыгъэсагъэмэ
Къяхъуллэщтыр къэтлэгъугъ.
Лыгъэ зилэу кытхэклыгъэхэри
Лъэпкъы шъхъакломи теклодагъ.

Кавказым щытхъоу илгыр
Тарихъ пстэуми къагъэллагъу.
Ащ икартыр тэ зытлэгъуклэ,
Тыгъухэри зэлэгъахъ.

Къушхъэ клылэми осэу телъми
Тыгъэхъажэу кыпэдэжэу.
Огум итэу къолэбзыухэри,
Клымафэрэ зэлэклужъ.

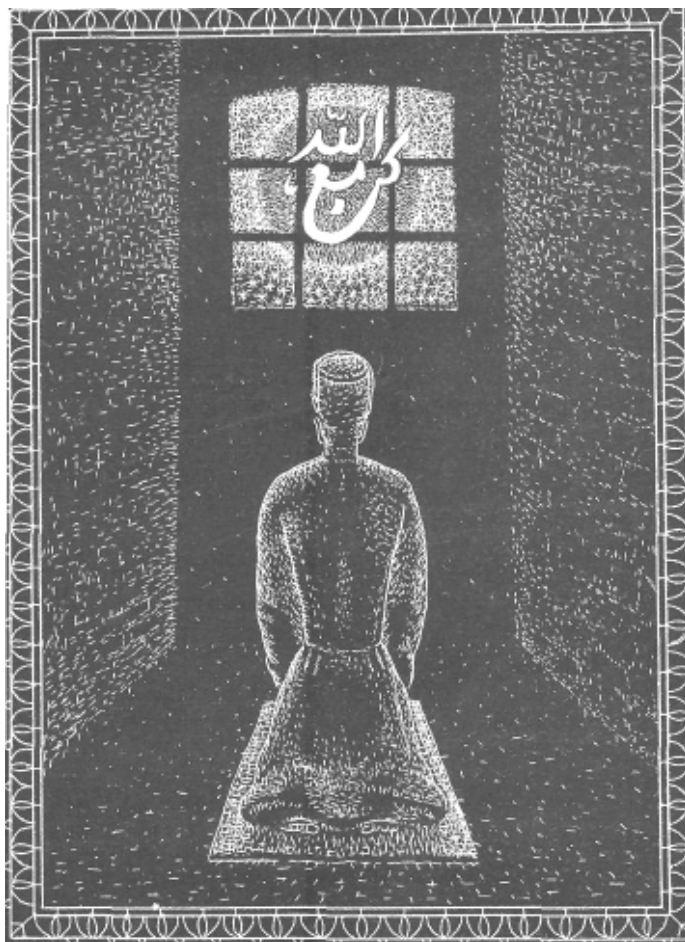
Былымыбэр зыщыбагъоу,
Лэуцэцлхэр зыщыхъоу,
Къолэбзыухэр зыщыдэжэоуи
Тэ тикласэуи, ти Кавказ.

РЕВОЛЮЦИЕМ ЕХЪЫЛНЭГЪЭ ОРЭД

Европэм буржуазэхэр кыыщытэдэжи,
Шъхъафитыдэжэуи цлыфэу исыхэр зэрафагъ.
Афицерыхэр кондэ къогъуми щэе щешъох,
Шъофым итэуи солдатыхэр афэуагъ.

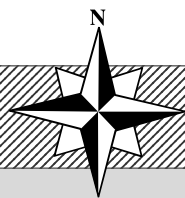
Афицерыхэр тэмэтелъымы щызэрэллы,
Хъалыгъу шлуцлэми шъуфызэрэллэуи шъукъэнэн,
Шъо шъуцлыфыба, шъо псэ шъуилэба,
ялэжъаклох!
Шъоц фэдэ лымы тауыщытэуи шъуфэлэжъагъ?
Гъэнэфагъэуи непэрэ мафэри шъо шъуимафэ,

Мэфэ дахэуи шъо шъуфыщылъыри кынынэсыгъ.

ПШЭНКИЭ ГЪЭШЭГЪОНЫ

Роджер КОЭН, «The New York Times»

«Титаникымрэ» лэшлэгъум иклэхурэ

Охтэ жьотэу шытыгъ Лондон иметро сычлэхьагъэу пкIэ зыхэмьлгъ таблоидэу сапашхьэ ит хьугъэм сыналэ зытесэдзэм: «Титаникым» шашыгъэ аужырэ пчыхьэшхьашхэм имену аукционым фунт 100000-кIэ щашчшт. МениомкIэ ар тIэкIу башэ, ау «Титаникым» цыфхэр зериумэхьыгъэхэм гъунэ илэхьэп. Сэри, марыш, блыпкыым сышхьарышпылыкIэзэ апэрэ рейсэу «Саутгемптон — Нью-Йорк» зыфиорэм мэлылфэгъум и 14-м, 1912-рэ илээсым тетыгъэ къухьэм иапэрэ класс исыгъэ пассажирхэм арагъэшхыгъэм седжагъ. Мениом хэтыгъэхэ коки-ликхэр (чэтым ыкIи бжыным ахэшлыкIыгъэ лэпсыр), кIэнкIэ гъэжъагъ, былымьл пирогрэ ветчинамрэ, норвежскэ анчоусхэр, былымьл бзэгъу шыугъ, мэлыл гъэжъагъэм картоф шытIагъэ голъэу, картоф гъэжъагъ ыкIи крем зыдэлъ пудинг. Ахэм джыри кьадакIоштыгъ мюнхенскэ пивэр.

Лондонскэ метром ивагон уисэу илээсишхьэкIэ узэкIлэбжымэ ашхьыштыгъэр зыфэдэм зышчыбгъэгъозэным гъэшлэгъон горэ хэлкIэ энэгъуягъо. Сэ занкIэу слэгъуштыгъ Сан-Франциско шыш Рут Додж, Вашингтон Додж ишхьхьэгъусэ, Вашингтон Додж нахьыкIэм янэ иахшальэ мы менюр зэрэдилхьэрэр насып такыкIэу зыхэтыр ыгу кыгъэкIыжынэу.

«Насып такыкIы» сIо, ау сшIапэрэп, сицыхьэ тель дэдэп лайнерыр чIимыхьэзэ арэушгъэу зэкIэ шытыгъэми, нэужым а шхыныгъо Iэшлэхэр зи армырыхэ хьужьыгъэхэш.

Ар аужырэ пчыхьэшхьашхьэу шытыгъэмэ е джыри ащ кыкIэлъыкIуагъэмэ зэлыты-

гъагъэр цыфыр хьулыфэгъэмэ е бзылфэгъэмэ арыгъэ. Апэрэ классым исыгъэмэ ашыш хьулыфэгъэу процент 33-рэ нылэп псаоу а тхьамыкIагъом кыхэкIыжыгъэр, бзылфэгъэу процент 97-рэ. Гушылэхуэ «Апэ бзылфэгъэхэмрэ сабийхэмрэ» зэралорэм зыгорэ кыкIыштыгъ. Къухьэм исыгъэхэр зэкIэ зышгъэкIэ, хьулыфэгъэу псым кыхэкIыжыгъэр процент 20, бзылфэгъэр процент 74-рэ. Классэу зэрытIысхьагъэхэр нахь цыкIу кьэс, псаоу кыхэкIыжынымкIэ амалэу илэгъэр нахь мэкIагъ.

Ары, а пчъагъэхэр зытIлэжыгъэхэр нэужыр ары нылэп. А уахьтэм Доджхэм кыахьулэштыр ашлэштыгъэп, адрэ пассажир нэбгырэ минитIум кьэхьумэ зэрамышлэрэм фэдэу. Кьеркегор зэрэхигъэунэфыкIыгъэу, шылэныгъэр занкIэу агъашлэ, ау зэплэкIыжхьэзэ зэрагъашлэ, ар зэзыгъэшлэжыштыр кьэнэжымэ.

«Титаникым» исыгъэ пассажирхэм яшылэныгъэ зыфэдагъэм уеплымэ, уашьом нэсэу зызылэгъагъэхэу, зигухэлхэр кызы-

дэхьуштыгъэхэ байхэмрэ ахэм ягъусэгъэ тхьамыкIэхэу шылэ-кIа-кIэм факIоштыгъэхэмрэ фыжы-шлуцIэ сурэтхэм афэогъадэх. Ахэм анэгъухэм кьа-кIэ-цы ыпэкIэ рагъэхьуным, лэзгэпIа-кIэхэр аштэнхэм зэрэфэхьазырхэр ыкIи шылэныгъэр зэрэкIэко дэдэр! Джыри ежы илэхьанэ хэтэ, Ролан Барт кылолгъагъ: «Цыфыр шылэми е цымылэжыми арэп зэлытыгъэр, сурэт пэпчэ лэныгъэм ифэмэ-бжымэ хэлъ».

ПсынкIэ дэдэу «Титаникыр» чIихьагъ. ИлээсишхьэкIэ узэкIлэбжымэ ащ кьэхьулэгъэгъэ тхьамыкIагъоми, «башне зэтузэхэу» илээсипшI нахь зытемышлэгъэми, нэмыкIэу кытIцышыхэрэми тыгу кьагъэкIыжы псы архьуанэу тызыхэтыр. «Титаникыр» чIихьанэу шытыгъэп. Арыш, ащ кьэгъэлыгъагъ чIимыхьан зэрэчымылэр.

Нэмыц социологъу Теодор Адорно кызырэхигъэщыгъэу, шлэжэ закьор ары нылэп тэ шымылэжхэм тазэраделэн тлэкIыштыр.

«Титаникым» илээсишхьэ тешлагъэу. Зэлашлэрэ журналэу National Geographic мэлылфэгъу мазэм кьыдэ-кIырэ иномер псы чIэгъым шытырихыгъэ сурэтхэр кьыригъэхьагъэх. ИлээсишхьэкIэ узэкIлэбжымэ Атлантическэ океаным чIихьэгъэ «Титаникым» джары инепэрэ теплэр.

David BROOKS, «The New York Times»

Сабыйхэм япчъагъэ кьыщэкIэ

«Арабмэ ягъатхэкIэ» зэджэгъэхэ хьугъэ-шлагъэхэм ашытырахыгъэ сурэтхэм уяплы зыхьукIэ, кьэлэ гупчэхэм ыкIи урамхэм атет ныбжьыкIэхэр зэрэбэ дэдэм гу лъыотэ. Быслымэн хэгъэгъухэм яцIыфышхьэ лээшэу ашыхахьоу, ныбжьыкIэхэри яхьоеу апэрэмкIэ кьыпшхьэ, етIани а ныбжьыкIэхэм ашлэштыр амышлэрэм фэд. Ау а еплъыкIэр тыгъосэрэ мафэм нахь дештэкIэ энэгъуягъо. Предпринимательствэм иинститутэу Америкэм шылэм инаучнэ Иофышлэхуэ Николас Эберхардтрэ Амурва Шахрэ кызырэлорэмкIэ, аужырэ илээс цэкIым араб хэгъэгъухэм ядемографии изытет нахь дэи хьугъэ. Араб унагъохэм кьагъэхьурэ сабийхэм япчъагъэ лээшэу кьышыкIагъ.

Марокко, Сириер, Саудовскэ Аравьер зыпшгъэхэкIэ, кьэхьурэр процент 60-кIэ нахь ащымакI, Иран — процент 70-кIэ. Ду-нэе тарихьымкIэ ащ фэдэу кьэхьурэ пчъагъэм зэхашлэу кьышыкIагъэу зыхьугъэр апэрэ. Иран илэшхьэтетхэм кьагурэлэ цыфэу жьы хьурэм елытыгъэмэ, ныбжьыкIэхэм япчъагъэ хэшшылкIэу кызырэхьыкIагъэм яэкономикэ зэрэзэтыригъэзыштыр, ау зэусэштхэри ашлэрэп. Хэгъэгъум шыпсэхурэр Иран инеушырэ мафэ нахь дэгъу хьуным е шыгугъхэрэп, е ыпэкIэ фэдэу унэгъошхохэр ялэнхэу фэежхэп.

Эберхардт зэрэхигъэунэфыкIырэмкIэ, Кьыблэ Кореймрэ Тайваньрэ афэдэхэу зидемографии изытет дэгъухэми дэйхэми яэкономикэ хэхьоныгъэ фашIын алъэкIыштыр, ау пенсионерхэм япчъагъэ Иоф зышлэшхьурэм анахьыбэнэу шытэп. Я 20-рэ лэшлэгъум цыфэу дунаим кьытехьорэм хахьоштыгъэмэ, я 21-м хэкIыжыштыр, джы зэрэкIорэм фэдэу шытыштымэ.

Советскэ Союзыр зызэхьыжым ыуж Урысыем идемографии изытети кьызылэхьагъагъ. 1992-рэ илээсым кьышгъэ-жъагъэу цыфэу ащ шыпсэхурэм ипчъагъэ нэбгырэ миллионих кьышыкIагъ. Урысыем шыпсэхурэ цыфмэ гурытымкIэ кьагъашлэрэр илээс 50-кIэ узэкIлэбжымэ зэрэщытыгъэм фэд. Зидемографии дэй дэдэр Японьер ары. Европэм ит хэгъэгъумэ афэдэу Японием нэжэ-лужьэу илэр ныбжьыкIэмэ анахьыбэ мэхьу, 2030-рэ илээсым ехьулэу Иоф зышлэшхьурэр, зымышлэжышхьурэм ягъэшпагъэмэ, нахьыбэ хьунэу Эберхардт елытэ. Индию сабийбэ кьызышхьурэ хэгъэгъумэ ахалытэ-тэщыгъэри кьызылэхьэ. Шлэхэу ахэми мы лэныкIомкIэ гумэкIыгъохэр апашхьэ кьыуцощтых.

США-р пштэмэ, Японием ыуж кьинэрэп, ыпэ имышхьыгъэмэ, ау ащ шыпсэхурэмэ япчъагъэ, ныбжьым емыгъэшпагъэу, хэхьо. КьызылэхьыкIэрэп нафэ, иммиграциер ары. Америкэри жьы мэхьу, ау, адрэ кьэралыгъохэм ялытыгъэмэ, нахь жьажьэу...

Экономикэм зыкIыIэтыныр демографием изытет емылтыгъэу зы лэхьанэ горэм алъытэщытыгъэмэ, джы кьэлэгъуагъ Иоф зышлэшхьуштыр цыфхэр зышамыгъотыр хэгъэгъухэм ялофхэр кьызырэхьыкIэрэп. Я 21-рэ лэшлэгъум псынкIэу жьы хьурэ дунаим США-р жьажьэу жьы шыхьуштыр.

Анахь гумэкIыгъошхоу зэкIэ хэгъэгъухэм апашхьэ кьыуцагъэхэм мы Иофыгъор ашыш.

Ральф ПАРКЕР, «The New York Times», 1942-рэ илээс

ДзэкIоллэу Гитлер кьэзыгъэуцугъэр

Лев Толстоим ироманэу «Война и мир» зыфиорэм Андрей Болконскэр Бородинскэ заом фэгъэхьыгъэу Пьер дэгъушылэ. «ТекIоньгъэр, — еIо ащ, — Iашэу уилэм, е пчъагъэм, е узкIэ-зорэм ялытыгъэп». «Адэ сыда зэлытыгъэр?» — кьыкIэупчIэ Пьер. Ащ Андрей джэуап кьыретыжы: «Ар зэлытыгъэр тыгу ихьыкIырэр ары, сэ сыгу ихьыкIырэр, мош, — Тимохиным фегъэлыгъагъо, — дзэкIоллэу пэпчъ».

Урыс дзэкIоллэу ыгу ихьыкIырэр зыфэдэр, ащ изытет кьыжьугурыло-нэу шьуфаемэ, Запоярьем ихьыгъэ-хьунэныкIоу Рыбачэм кьышгъэ-жъагъэу, бедуйнмэ афэдэхэу халат фыжхьэр зышыгъ часовой зырызхэм-кIэ кьэбгъэжъэныш, Севастополь икьушхьэбгыхэу машлор кьызыш-устхьукIыхэрэм анэсыжъэу, зэкIэмкIи миль 1800-рэ икIыхьагъэу кьэпкIу-хьан фае. Джащ фэдизэу фронтыр зэпэлъэшхьугъэ хьугъэ. Ленинград дэжэ шхьафит шашыгъэ псэупIэ цыкIухэм ахэр ашыплэгъуштых лэгонджэмьшхьэкIэ етIысэхыхьэзэ урыс чIыгоу кьатырахьыжыгъэм ебз-ухэу, оренбургскэ шыхэм атесхэу Ук-раинэм итемыр лэныкIоу шызаохэу,

хы ШуцIэ чьыIэм бгым нэсэу хэтхэу Кьырым пае Iашэхэр кьыха-хьыжхэу.

Москва удэт зыхьукIэ кьыбгурэлэ Дзэ Пльыжым идзэкIоллэм агу ихьы-кIырэр, ахэр зэрэпытэхэр, яхэгъэу пае ашхьэ агъэтилыным зэрэфэхьазыр-хэр. Заор кьызежъэм дзэм хэтыгъэхэмрэ хэмытыгъэхэмрэ зы хьужьыгъэх, ахэм загошчэрэп, ахэр зэгъусэхэу пым пэ-уцужьых. Политическэ кIуачIэхэм гушы-лэхэр кьало кьодьерэп, ежхэри зэуапIэм Iутых, ежхэм мэшIо лыгъэм зыпэ-Iуадзэзэ, ялыгъэ зекIуакIэ шысэу дзэ-кIоллэм кьарагъэлэгъу.

Дзэ Пльыжым хэт дзэкIоллэхэр зыми ехьырэхьышхэрэп, ахэр зэоным ренэу фэхьазырых. Пилотэу истребителем исыр зэгупшысэрэмкIэ зеупчIыхэм, джэуап гъэшлэгъон кьаритыжыгъ: «Сэ сшIогъэшлэгъон сипый зыфэдэр, ар зэгъэшлэным фэшI блэгъэ дэдэу се-быбылэ». Урыс дзэкIоллэм ежы ышлэрэр римыгъэжъоу, пым ишгъэфхэми заше-гъэгъуазэ. Ар патриот шьыпкы, ихэгъэу кьеухьумэ Александр Невскэм, Пожар-скэм, Суворовым, Кутузовым афэдэу, ау, апэрэмкIэ, ар Советскэ Союзым играж-данин, ащ советскэ цыфхэр фашист техакIохэм ашеухьумэ ыкIи ихэгъэу шлу зэрильэгъурэр мафэ кьэс кьеушы-хьаты.

Serge DUMONT, «Le Temps», Швейцарьер

2012-рэ илээсым кIэху фашIышт

Моссад иагентыгъэу Элиезер Цафир
дашыгъэ зэдэгущылэгъур

ЦIэ тедзэу «Гейзи» зилэ аушгъэфышты-гъэ агентэу Элиезер Цафир илээс 33-рэ кьулыкIум хэтыгъ. Апэ Шабакым (Изра-иль шынэгъончъэнымкIэ икьулыкIу), етIанэ Моссадым, хэгъэгъум илэкIыб раз-ведкэ, Курдистан, Иран ыкIи Ливием Мос-садым якьутамэу ашылэхэм ар япэшчагъ.

— *Мы тхьамэфэ благъэхэм е ма-зэхэм Израиль Иран еонзу бэмэ алы-тэ. Ар хьун ылэкIыштытэ?*

— 2012-рэ илээсым мы Иофым кIэху фэхьушты. Мы мэээ благъэхэм а хэгъэ-гум тебэнэштхэми сшлэрэп, ау зы пIэлъэ гъэнэфагъэ горэм шхьхэдэкIыхэмэ, зэо зекIор гужьуагъэ хьушты. А палъэу зы-фасIорэм икIэху кьэблагъэ.

— *Экспертхэм зэдырагъааштэзэ кьало Израиль имызакъоу, США-р ыкIи союзникхэр зэкIэ зэгъусэхэу хьугъэми, Иран иядернэ гъэуцупIэхэм зи арашIэн амылэкIыштытэ. Бомбэм ишIын нахь жьажьэу мыхьуштытэ, нэмыкIыкIэ ягъэ рагъэкIышхьуштытэ. Адэ ащ пае хэгъэгъум уеон ишыкIагъа?*

— Иран иядернэ гъэуцупIэхэм яошт-хэмэ, хэгъэгъум илэшхьэтетхэми псагъэр атырагъэуцон фае. Сэ сиепIыкIэхэр ары

кьысIотыкIырэр ыкIи сегупшысэ Иран ишыкIа-кIэ нахьышлу хьунэу Iэшхьэ-тетхэр зэблахьухэмэ. Ау сэ сицыхьэ тельэп Иран шыпсэхурэ цыфхэр ялэшхьэтетхэм апэуцужьынхэу.

— *Израиль Иран зао рашIылэмэ, ащ фэдэу гъэгъэхэр кьыгъэшхьыпкьэ-жынынхэу о олытэ? Иран шыпсэ-ухэрэр ялэшхьэтетхэм агоуцэ-жынынхэу, кьышгъэзэжынынхэм фэдэу гупшысэ шьушIэба?*

— Иран шыпсэхурэм демократи-ем зыфакъудыи, дунаим цыф шхьа-фитхэу тетынхэм кIэхьопсых. Ау лэпкы пэгъэныгъэр кьыбэкIы. Интер-нетым шхьафитэу ихьэ зышло-игъохэри ахэм афэдэх. Арыш, зао ятшылэным ыпэкIэ общественнэ еплъыкIэу мы кьэралыгъом илгыр зэтхьокIын фае. Иран шыпсэхурэ цыф жьугъэмэ жьалымыгъэкIэ тэдзекIон гухэл зэрэтимылэр агурыдгъэлэ-шхьумэ, ялэшхьэтетхэм иядернэ Iашэр ятымыгъэшIыныр типшъэрылгъэу зэ-рэщытыр зэхьадгъэшIыкIышхьумэ, джа-щыгъум зэо кампаниер нахь IэшIэх кьытIцыхьушты.

Нартхэм ямедальхэр дышъэх

Хэутыным
узышкытхэнэу шыт
уахытэр
Сыхыатыр 18.00
Зышыкытхэгъэхэ
уахытэр
Сыхыатыр 18.00